

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม : ศึกษากรณี สัญญาบัตรเครดิต¹

ประภัศร ปาละวงศ์ ณ อยุธยา²

ประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ในด้านการทำสัญญา และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ออกมาเพื่อแก้ไขข้อสัญญาที่ไม่แน่นอน และควบคุมการทำสัญญาบางประเภทของผู้ประกอบธุรกิจกับผู้บริโภคเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมมากกว่าที่เคยได้รับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 เป็นกฎหมายที่ให้สิทธิแก่ผู้บริโภคในการร้องเรียนต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หรือฟ้องคดีต่อศาลเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายแก่ผู้ผลิตสินค้าหรือให้บริการในลักษณะที่ไม่ปลอดภัยเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค และจากการศึกษาผู้เขียนเห็นว่า บรรดานิติกรรมสัญญาต่าง ๆ ที่ธนาคารพาณิชย์นำมาเสนอขายแก่ลูกค้า ผู้รับบริการนั้น ล้วนแต่เป็นสินค้าและบริการอย่างหนึ่งในมุมมองของตลาด ในการลงทุนทำสินค้าและบริการเหล่านี้ต้องมีการวางแผนการตลาด เพื่อกำหนดคุณลักษณะ และองค์ประกอบของสินค้า โดยพิจารณาถึงต้นทุน ความรับผิดชอบ และความเสี่ยงภัยต่าง ๆ เพื่อนำมาประกอบในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาในสัญญา ลักษณะของสัญญาแต่ละประเภทที่ธนาคารพาณิชย์จัดทำขึ้นนั้น อยู่ภายใต้กรอบของหลักกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมสัญญาและบทกฎหมายที่กำกับดูแลกิจการธนาคารพาณิชย์ จากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า ปัจจุบันประชาชนต่างนิยมใช้บัตรเครดิตกัน อย่างแพร่หลายซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างประกอบ และการประกอบธุรกิจบัตรเครดิตในประเทศไทยก็กำลังเป็นที่นิยม ของนักลงทุน เนื่องจากมีผลตอบแทนสูง แต่ปัจจุบัน ยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายออกมาใช้บังคับเป็นการเฉพาะ อีกทั้งยังไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามารับผิดชอบในการควบคุมดูแลธุรกิจบัตรเครดิตอย่างชัดเจน เป็นผลให้ผู้ประกอบธุรกิจเหล่านี้ สามารถดำเนินธุรกิจบัตรเครดิตได้อย่างเสรีและเนื่องจากการประกอบธุรกิจบัตรเครดิตเป็นการประกอบธุรกิจในด้านสินเชื่อซึ่งจะมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและมีความสำคัญต่อสังคมของประเทศ หากไม่มีกฎหมายหรือองค์การเฉพาะขึ้นมาควบคุมดูแลให้เป็นไปในแนวทางหรือให้มีมาตรฐานเดียวกัน ย่อมก่อให้เกิดปัญหาทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมตามมาได้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระเรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม : ศึกษากรณีสัญญาบัตรเครดิต โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ประเสริฐ ดันศิริ และกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.กัลยา ดันศิริ และรองศาสตราจารย์สุรินทร์ รัตนวราห

² นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาเขตบางนา รุ่น 19 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภายหลังจากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 จะออกประกาศกำหนดให้การประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือให้บริการที่กฎหมายกำหนดให้สัญญาซื้อขายหรือให้บริการนั้นต้องทำเป็นหนังสือ หรือตามปกติประเพณีต้องทำเป็นหนังสือ เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ทำให้คณะกรรมการว่าด้วยสัญญามีอำนาจในการเข้าไปตรวจสอบข้อสัญญาในธุรกิจหลายประเภท ผู้ประกอบธุรกิจส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าจะแก้ไขข้อสัญญาต่าง ๆ ในการทำธุรกรรม เพื่อให้ข้อสัญญาของตนมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมาย แต่ประชาชนก็ยังถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่หลายอย่างเพราะสัญญาในบัตรเครดิตล้วนเกิดขึ้นจากธนาคารพาณิชย์เอง ดังปัญหาที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกฎหมายของประกาศสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค

แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคอยู่หลายฉบับก็ตาม แต่ก็ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายเป็นบทเฉพาะที่ใช้กับกรณีบัตรเครดิตโดยตรง ดังนั้น บางหน่วยงาน เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย ก็ดี หรือสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคก็ดี ใช้วิธีการตีความปรับใช้กฎหมายเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันมาเทียบเคียง ซึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้มากนัก เพราะมีบางปัญหบางประเด็นที่กฎหมายปัจจุบัน ไม่อาจใช้บังคับครอบคลุมไปถึง จึงเป็นข้อจำกัดทางกฎหมายที่บังคับใช้ แต่ขณะเดียวกันผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตบางรายกลับใช้เป็นช่องทางหลีกเลี่ยงโดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมายเหล่านั้นแสวงหาผลประโยชน์หรือกำไรจากผู้บริโภค เกินสมควร เช่น ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต ซึ่งมีเนื้อหาเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ในการทำนองเดียวกันกับประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับแรก ที่ใช้บังคับเฉพาะกับธนาคารพาณิชย์เท่านั้น ส่วนประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับหลังนี้ใช้กับผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตโดยไม่ได้ระบุเฉพาะแต่ธนาคารพาณิชย์ ดังนั้น จึงหมายความว่าผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตทุกราย แต่มีปัญหาว่าการออกประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับนี้ไม่มีกฎหมายรองรับไว้เป็นการเฉพาะ จึงมีความหมายเป็นเพียงประกาศที่มีลักษณะการขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตาม แต่เมื่อเป็นเพียงประกาศซึ่งไม่ใช่มาตรการทางกฎหมาย ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีสภาพบังคับหรือมาตรการลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนเหมือนอย่างกฎหมาย ดังนั้นผลปรากฏว่ามีผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตธนาคารพาณิชย์และผู้ประกอบการที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์ บางรายปฏิบัติตาม ยังมีผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตที่เป็นสถาบันการเงินนอกระบบหลายรายเพิกเฉยเพราะถือว่าไม่ได้ฝ่าฝืนกฎหมาย จึงเกิดความไม่เสมอภาคในทางปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลังจากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ออกประกาศฉบับนี้แล้ว ยังมีผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์บางรายยังคงคิดดอกเบี้ยค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ รวมกันแล้วสูงกว่าที่ธนาคารแห่งประเทศไทย จากการที่มาตรการทางกฎหมาย ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัด และยังไม่มียกเว้นกฎหมายว่าด้วยธุรกิจบัตรเครดิตโดยเฉพาะที่จะนำมาใช้บังคับใช้จึงทำให้เกิดช่องทางหลีกเลี่ยงกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจ บัตรเครดิตหรือ

สถาบันการเงินบางรายที่อาศัยช่องว่างทางกฎหมายนี้แสวงหาประโยชน์ หรือผลกำไรจากผู้บริโภคจนเกินสมควร

2. ปัญหาข้อสัญญาเกี่ยวกับการระงับหรือเพิกถอนการใช้บัตรเครดิตของธนาคาร

ซึ่งได้กำหนดว่า เหตุใดบ้างที่ธนาคารมีสิทธิยกเลิกสัญญาข้อใดข้อหนึ่งหรือทั้งหมด หรือพักใช้บัตรเครดิตเป็นการชั่วคราว แต่รายละเอียดในส่วนของการกำหนดนี้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาไม่ได้กำหนดไว้ว่าต้องมีเนื้อหาอย่างไร ซึ่งเมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยสัญญาที่ไม่เป็นธรรมแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ในการระงับหรือเพิกถอนการใช้บัตรเครดิตของธนาคารนั้นควรมีเหตุผลที่สมควร และเป็นเหตุที่สำคัญเพียงพอที่จะส่งผลกระทบต่อการใช้บริการหนี้เงินของธนาคาร แต่ข้อกำหนดของธนาคารที่กำหนดว่า “ธนาคารมีสิทธิระงับการใช้บัตรเครดิตเมื่อผู้ถือบัตรเครดิตผิดสัญญาการใช้บัตรเครดิตฉบับนี้ไม่ว่าข้อใดข้อหนึ่ง” นั้น ผู้เขียนเห็นว่ากำหนดไว้กว้างมากเกินไป ควรกำหนดไว้เฉพาะการผิดสัญญาบัตรเครดิตในข้อที่เป็นสาระสำคัญเท่านั้น มิฉะนั้นธนาคารอาจยกข้อสัญญาข้อใดที่เป็นเพียงรายละเอียดเล็กน้อยมาบอกเลิกสัญญาโดยผู้ถือบัตรเครดิตไม่สมควรด้วยก็ได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า ข้อสัญญาเฉพาะในส่วนนี้ มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม ศาลควรใช้ดุลพินิจเข้าไปตรวจสอบ เป็นกรณีๆ ไป

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ข้อสัญญานี้เป็นธรรมและชัดเจนยิ่งขึ้น ควรเพิ่มเติมข้อกำหนดในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาให้ชัดเจนว่า สัญญาบัตรเครดิต ข้อใดบ้างที่เมื่อผู้ถือบัตรผิดสัญญาแล้วธนาคารมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ นอกจากนี้ ควรมีการแจ้งให้ผู้ถือบัตรทราบล่วงหน้าก่อนเป็นระยะเวลาพอสมควรก่อนที่จะมีการเลิกสัญญา เพราะเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพื่อให้ผู้ถือบัตรเครดิตได้ทราบถึงเหตุผลที่ถูกธนาคารเลิกสัญญา หากไม่ถูกต้องหรือไม่ตรงต่อความจริง ผู้ถือบัตรจะได้โต้แย้งทักท้วงได้ก่อนที่จะมีการเลิกสัญญา

3. ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกผลตอบแทนสูงเกินสมควร และการคิดดอกเบี้ยค้างชำระเบี้ยปรับค่าบริการ ค่าธรรมเนียม หรือค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่มีความซ้ำซ้อน ในสัญญาบัตรเครดิต

ในกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิต เป็นองค์กรหรือหน่วยงานเอกชนที่ทำธุรกิจบัตรเครดิตซึ่งอาจจะทะเบียนจัดตั้งในรูปของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วน จำกัด เป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงไม่ใช่สถาบันการเงินตามความหมายของพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินกู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523 และตามพระราชบัญญัติฉบับเดียวกันให้อำนาจกับสถาบันการเงินสามารถกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่สถาบันการเงินอาจคิดจากผู้กู้ยืมหรือคิดให้ผู้ให้กู้ยืมสูงกว่าร้อยละสิบห้าต่อปีได้ และในพระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติว่า “มิให้นำมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับแก่การคิดดอกเบี้ยของสถาบันการเงิน” เมื่อสถาบันการเงินนอกระบบที่ทำธุรกิจบัตรเครดิตดังกล่าว เช่น นิติบุคคลจำพวกบริษัทหรือห้างสรรพสินค้าต่างๆ ไม่อยู่ในความหมายของสถาบันการเงินตามกฎหมายดังกล่าวสถาบันการเงินเหล่านั้นจึงต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์คือ “ห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี” แต่กรณีห้ามคิดดอกเบี้ยเกินอัตราดังกล่าวนี้ตามกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะกรณีดอกเบี้ยของเงินกู้ยืมกันเท่านั้น ดังนั้น บัตรเครดิตเป็นลักษณะของการให้บริการสินเชื่อประเภท

หนึ่งของผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตได้ออกเงินทดรองจ่ายให้กับร้านค้าสมาชิกเป็นการชำระค่าสินค้าหรือค่าบริการแทนผู้ถือบัตรเครดิตไปก่อน แล้วค่อยเรียกเก็บเงินจาก ผู้ถือบัตรในภายหลัง จึงเป็นเรื่องที่ผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตในการรับทำางานต่าง ๆ แทนผู้ถือบัตรและได้ออกเงินทดรองไป จึงหาใช่เป็นการกู้ยืมเงินที่จะต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือมาตรา 3 ตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ย เกินอัตรา พ.ศ. 2475 กรณีดังกล่าวจึงเป็นช่องทางให้ผู้ประกอบการที่สามารถกำหนดอัตราดอกเบี้ยของบัตรเครดิตได้สูงเกินกว่าอัตราร้อยละ 15 ต่อปี โดยไม่ขัดกฎหมายและในช่วงเวลาที่ผ่านมาผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตหลายแห่งได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยบัตรเครดิตในอัตราที่สูงเกินสมควรเมื่อนำมาคำนวณแบบทบต้นแล้วอัตราสูงกว่าร้อยละ 43 ต่อปี ซึ่งเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภคและสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ที่ใช้บริการบัตรเครดิตของสถาบันการเงินนอกระบบเหล่านี้

ปัญหาจากการที่บริษัท หรือสถาบันการเงินนอกระบบเหล่านี้มีการกำหนดดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียมค่าบริการ หรือค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ไว้ในจำนวนที่สูงเกินไปและยังมีการเรียกเก็บซ้ำซ้อนในรูปแบบต่างกัน ทำให้ผู้บริโภคต้องรับผิดชอบหรือรับภาระมากกว่าที่จะพึงคาดหมายได้ ผลประโยชน์ที่บริษัทเหล่านี้เรียกเก็บจากผู้บริโภค มีลักษณะเป็นการเรียกเอาแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งหากมองตามกฎหมายภาระที่บริษัทจะต้องจ่ายเพียงอัตราดอกเบี้ยผิพนัดหรือเบี้ยปรับเพียงตัวใดตัวหนึ่ง แต่บริษัทหรือสถาบันการเงินเหล่านี้เลี่ยงกฎหมายโดยใช้ชื่อเรียกต่าง ๆ เป็นดอกเบี้ยผิพนัดชำระบ้างค่าธรรมเนียมชำระล่าช้าบ้าง ค่าปรับบ้าง ค่าใช้จ่ายในการติดตามหนี้บ้าง แทนคำว่า “ดอกเบี้ย” เพื่อไม่ให้ผิพนัดหมายอย่างชัดเจน และอาศัยความได้เปรียบในความไม่รู้เท่าถึงการณ์ของผู้บริโภค แม้กระทั่งหากผู้บริโภคมีเงินไม่พอที่จะชำระหนี้ได้ทั้งหมดในคราวเดียวกัน ทางบริษัทใช้วิธีคิดค่าธรรมเนียมผ่อนชำระบางส่วนอีก กล่าวคือ หากผ่อนชำระได้บางส่วนและยังมียอดคงค้างอีกบางส่วนมีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากยอดหนี้ที่คงค้างเป็นอัตราต่าง ๆ อีกของจำนวนที่ค้าง ดังกรณีเช่น การใช้บัตรเครดิตซื้อสินค้าตามห้างสรรพสินค้า จะคิดค่าธรรมเนียมการผ่อนชำระดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 12 ต่อปี และยังเสียค่าธรรมเนียมการใช้วงเงินอีกร้อยละ 24 ต่อปี รวมเป็นร้อยละ 36 ต่อปี โดยผ่อนชำระขั้นต่ำ 400 บาท หรือกรณีซื้อสินค้าจากห้างกรณีผ่อนชำระคิดดอกเบี้ยอัตราต่ำร้อยละ 28.8 ต่อปี คิดเพิ่มค่าธรรมเนียมร้อยละ 0.28 ต่อวันสำหรับยอดหนี้ที่ยังค้างชำระรวมเป็นร้อยละ 37.2 ต่อปี ให้ผ่อนขั้นต่ำ 400 บาท หรือกรณีบัตรเครดิตบางบริษัท คิดอัตราดอกเบี้ยผ่อนชำระรวมร้อยละ 33 ต่อปี ผ่อนขั้นต่ำ 200 บาท เรื่องการคิดอัตราดอกเบี้ยค้างชำระและเบี้ยปรับ ของบัตรเครดิตซึ่งได้มีผู้บริโภคร้องเรียนเข้ามามาก ทางสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจึงได้มีหนังสือถึงธนาคารแห่งประเทศไทยให้พิจารณาดำเนินการแก้ไขการคิดดอกเบี้ยค้างชำระและเบี้ยปรับเกี่ยวกับบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคโดยรวม ซึ่งทางธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีหนังสือชี้แจงถึงปัญหาดังกล่าวว่ามีได้มีสาเหตุมาจากธนาคารพาณิชย์เท่านั้น แต่ส่วนใหญ่เกิดจากผู้ประกอบธุรกิจให้บริการบัตรเครดิตที่มีได้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย เช่น บริษัท หรือห้างร้านค้าปลีก ต่าง ๆ ซึ่งมีการคิดอัตราดอกเบี้ยและเบี้ยปรับในอัตราที่สูงกว่าธนาคารพาณิชย์มากซึ่ง ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่อาจออก

ระเบียบควบคุมได้ และทางธนาคารแห่งประเทศไทยกำลังพิจารณาดำเนินการร่างกฎหมาย พระราชบัญญัติ
ธุรกิจการเงินฉบับใหม่ เพื่อให้สามารถดำเนินการดูแลปัญหาความเดือดร้อนของผู้บริโภคจากทุกฝ่ายได้บน
พื้นฐานที่เท่าเทียมกัน

4. ปัญหาข้อสัญญาเกี่ยวกับการขอยกข้อต่อสู้ที่มีอยู่ตามสัญญาซื้อขายกับร้านค้าเพื่อปฏิเสธ การชำระ
หนี้ ตามข้อสัญญาของธนาคารมีการกำหนดเงื่อนไขเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากในส่วนของประกาศ
คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2542 ข้อ 7 ว่า ในกรณี
ที่ธนาคารได้เรียกเก็บเงินจากผู้ถือบัตรแล้ว โดยผู้ถือบัตรต้องแจ้งให้ร้านค้า และธนาคารทราบเป็นลาย
ลักษณ์อักษรภายใน 45 วัน นับแต่วันที่สั่งซื้อสินค้าหรือขอรับบริการ หรือในกรณีที่มีการกำหนดเวลาส่ง
มอบหรือให้บริการกันไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในระยะเวลา 30 วันนับแต่วันถึงกำหนดส่งมอบสินค้าหรือ
บริการโดยธนาคารจะระงับการเรียกเก็บเงินจากผู้ถือบัตร

ผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดเงื่อนไขเช่นนี้เป็นการเพิ่มภาระแก่ผู้ถือบัตรเครดิตมากจนเกินไป อีกทั้ง
ธนาคารก็ไม่ได้กำหนดไว้ว่าหากผู้ถือบัตรไม่ได้ปฏิบัติตามแล้วจะมีผลอย่างไร ผู้ถือบัตรเครดิตจะได้รับเงิน
คืนหรือไม่ เนื่องจากธนาคารเองก็มีนิติสัมพันธ์กับร้านค้าอยู่แล้ว ธนาคารสามารถตรวจสอบสัญญาระหว่างผู้
ถือบัตรกับร้านค้าได้ง่าย การที่ธนาคารกำหนดเงื่อนไขขึ้นโดยไม่กล่าวถึงผลของการไม่ปฏิบัติตาม ผู้เขียน
เกรงว่าธนาคารอาจอาศัยช่องว่างในส่วนนี้มาเป็นเหตุในการปฏิเสธไม่คืนเงินให้แก่ผู้ถือบัตรเครดิตได้ โดย
อ้างเหตุที่ว่าผู้ถือบัตรไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขตามสัญญา ผู้เขียนจึงเห็นว่า ข้อสัญญาเฉพาะในส่วนนี้มีลักษณะ
ที่ไม่เป็นธรรม ศาลควรใช้ดุลพินิจเข้าไปตรวจสอบ เป็นกรณีๆ ไป

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ข้อสัญญานี้เป็นธรรมและชัดเจนยิ่งขึ้น ควรตัดเงื่อนไขในส่วนนี้ออก หรือ
กำหนดลงในเงื่อนไขให้ชัดเจนถึงผลของการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข เพื่อให้คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา
พิจารณาข้อสัญญาในส่วนนี้ให้ชัดเจนอีกครั้ง

1.5 ปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับการใช้บัตรเครดิตเบิกเงินสดจากเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ

ข้อสัญญาเกี่ยวกับการใช้บัตรเครดิตเบิกเงินสดจากเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ นั้นมีปัญหาตรงที่
ธนาคารสามารถเพิ่ม หรือยกเลิกเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ หรือจำกัดการให้บริการได้ ตามที่เห็นสมควร
โดยไม่มีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้ถือบัตรทราบ เท่ากับให้ถือว่าผู้ถือบัตรยินยอมด้วยกับการแก้ไขเปลี่ยนแปลง
ข้อตกลงในการให้บริการเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ และข้อตกลงอื่นของธนาคาร โดยที่ผู้ถือบัตรเครดิต
ไม่ทราบล่วงหน้า เป็นการกำหนดข้อตกลงเพิ่มเติมขึ้นจากที่ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้
ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.2542 กำหนด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า มาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับเกี่ยวกับ ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ในสัญญาบัตรเครดิตของประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมและยังไม่เพียงพอที่จะให้ความคุ้มครอง ผู้ใช้บัตรเครดิตซึ่งเป็นผู้บริโภคได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมีการมีกฎหมายเฉพาะขึ้นมาบังคับใช้ กับบัตรเครดิตโดยตรง เพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้โดยมีเนื้อหาสาระทั้งหมดอยู่ในกฎหมาย ฉบับ เดียวกันที่มีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกฎหมายของประกาศสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคว่าด้วยสัญญาเรื่อง ให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2542 นั้น เป็นเพียงประกาศซึ่งไม่ใช่มาตรการทาง กฎหมาย ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีสภาพบังคับหรือมาตรการลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนเหมือนอย่างกฎหมาย ดังนั้นผลปรากฏว่ามีผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตธนาคารพาณิชย์และผู้ประกอบการที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์ บางรายปฏิบัติตาม ยังมีผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตที่เป็นสถาบันการเงินนอกระบบหลายรายเพิกเฉยเพราะ ถือว่าไม่ได้ฝ่าฝืนกฎหมาย จึงเกิดความไม่เสมอภาคในทางปฏิบัติ ต้องมีการตรากฎหมายเพื่อใช้บังคับกรณี สัญญาบัตรเครดิตโดยเฉพาะ โดยอาจออกกฎหมาย ในรูปของพระราชบัญญัติ หรือพระราชกำหนดก็ได้ เพื่อให้มาตรการบังคับตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุม สัญญา พ.ศ. 2542 มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายและมีบทบัญญัติโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ ผู้บริโภค

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ควรบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับธุรกิจบัตรเครดิตขึ้นมาใหม่ให้เป็นกฎหมายเฉพาะ เพื่อมาควบคุมและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ บัตรเครดิต ทั้งนี้ โดยอาจเป็นการบัญญัติไว้ เป็นเอกเทศสัญญาลักษณะหนึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือตราขึ้นมาใหม่เป็น พระราชบัญญัติบัตรเครดิต เพื่อให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรม โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่จำเป็นดังนี้

1) ควรมีบทบัญญัติที่กำหนดในเรื่องรูปแบบของข้อตกลงการใช้บัตรเครดิต ที่ต้องมีมาตรฐานและ เป็นธรรม บัญญัติถึงสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้สัญญาที่เกี่ยวข้อง ระยะเวลาการฟ้องบังคับตามสิทธิ เรียกร้องตามสัญญาบัตรเครดิต

2) บัญญัติถึงข้อกำหนดในเรื่องการคิดดอกเบี้ย เบี้ยปรับ ค่าธรรมเนียม ตามความเป็นจริง ที่มีอยู่ใน ปัจจุบัน รูปแบบการเรียกดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม โดยสมควรต้องกำหนดอัตราดอกเบี้ย ค่าปรับ ค่าธรรมเนียม ค่าบริการ เมื่อรวมคำนวณแล้วต้องไม่เกินจำนวนที่กำหนดซึ่งจำนวนเท่าใดนั้นให้ถือปฏิบัติเป็นอัตรา เดียวกัน ทำให้ผู้ออกบัตรไม่สามารถแสวงหาประโยชน์จากผู้ถือบัตรได้อีกต่อไป

3) การใช้และการตีความตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540

สำหรับการใช้และการตีความตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 นั้น ควร ตีความโดยคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ นอกจากการมองในแง่มุมมองของผู้บริโภคเพียงอย่างเดียว เช่น เรื่อง ผลกระทบต่อธนาคารพาณิชย์ ระบบการเงินการธนาคาร และระบบเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ซึ่งใน

มาตรา 10 ได้ให้โอกาสธนาคารพาณิชย์ ชี้แจงถึงเหตุผล และความจำเป็นอันเป็นมูลฐานที่ต้องออกแบบ และ ข้อสัญญา ที่นำมาเสนอบริการตราสารทางการเงินและการบริการด้านต่างๆ ต่อลูกค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้อยคำที่ว่า “แนวทางที่เคยปฏิบัติ” “ทางเลือกอย่างอื่น” “ทางได้เสียทุกอย่างของคู่สัญญาตามสภาพที่เป็นจริง” เป็นต้น

ผู้เขียนเห็นว่า “คู่สัญญา” ในพระราชบัญญัตินี้ ตามสัญญาบัตรเครดิต น่าจะตีความรวมถึง ธนาคารพาณิชย์ ลูกค้าผู้ถือบัตรเครดิต ส่วนได้เสียของมหาชนและความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจด้วย เพราะหาก นำมาใช้ตามมาตรา 10(4) ที่ว่า “ภาระที่หนักกว่ามากของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง” นั้น ในการพิจารณาพิพากษาผู้พิพากษาจะต้องคำนึงถึงส่วนได้เสีย และภาระที่จะมีขึ้นในภายหน้าต่อ ระบบเศรษฐกิจของประเทศด้วย

2. ปัญหาข้อสัญญาเกี่ยวกับการระงับหรือเพิกถอนการใช้บัตรเครดิตของธนาคาร ที่กำหนดว่า “ธนาคารมีสิทธิระงับการใช้บัตรเครดิตเมื่อผู้ถือบัตรเครดิตผิดสัญญาการใช้บัตรเครดิตฉบับนี้ ไม่ว่าข้อใด ข้อหนึ่ง” นั้น ผู้เขียนเห็นว่ากำหนดไว้กว้างมากเกินไป ควรกำหนดไว้เฉพาะการผิดสัญญาบัตรเครดิตในข้อที่เป็นสาระสำคัญเท่านั้น มิฉะนั้นธนาคารอาจยกข้อสัญญาข้อใดที่เป็นเพียงรายละเอียดเล็กน้อยมาบอกเลิก สัญญาโดยผู้ถือบัตรเครดิตไม่สมควรใจด้วยก็ได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า เพื่อให้ข้อสัญญานี้เป็นธรรมและชัดเจนยิ่งขึ้น ควรเพิ่มเติมข้อกำหนดในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2542 ในข้อ 3(2) ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า สัญญาบัตรเครดิตข้อใดบ้างที่เมื่อผู้ถือบัตรผิด สัญญาแล้วธนาคารมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ โดยพิจารณาถึงผลกระทบที่สำคัญเพียงพอต่อการได้รับการ ชำระหนี้คืน นอกจากนี้ควรมีการแจ้งให้ผู้ถือบัตรทราบล่วงหน้าก่อนเป็นระยะเวลาพอสมควรก่อนที่จะมี การเลิกสัญญา เพราะเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพื่อให้ผู้ถือบัตรเครดิตได้ทราบถึงเหตุผลที่ถูกธนาคารเลิกสัญญา หากไม่ถูกต้องหรือไม่ตรงต่อความจริง ผู้ถือบัตรจะได้โต้แย้งทักท้วงได้ก่อนที่จะมีการเลิกสัญญา

3. จากปัญหาการที่บริษัท หรือสถาบันการเงินนั้นมีการกำหนดดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม ค่าบริการ หรือ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ไว้ในจำนวนที่สูงเกินไปและยังมีการเรียกเก็บซ้ำซ้อนในรูปแบบต่างกัน ทำให้ผู้บริโภคต้อง รับผิดชอบหรือรับภาระมากกว่าที่จะพึงคาดหมายได้ ผลประโยชน์ที่บริษัทเหล่านี้เรียกเก็บจากผู้บริโภคมี ลักษณะเป็นการเรียกเอาแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งหากมองตามกฎหมายภาระที่สถาบันการเงินเหล่านี้จะต้องจ่ายเพียง อัตราดอกเบี้ยผิดนัดหรือเบี้ยปรับเพียงตัวใดตัวหนึ่ง แต่บริษัทหรือสถาบันการเงินเหล่านี้เลี่ยงกฎหมายโดย ใช้ชื่อเรียกต่างๆ เป็นดอกเบี้ยผิดนัดชำระบ้างค่าธรรมเนียมชำระล่าช้าบ้าง ค่าปรับบ้าง ค่าใช้จ่ายในการทวงถามบ้าง ฯลฯ เหล่านี้ก่อให้เกิดภาระแก่ผู้บริโภคและเป็นการเลี่ยงกฎหมายอย่างชัดแจ้ง ดังนั้น จึงควรออก มาตรการบังคับ หรือกำหนดสิทธิในการเรียกดอกเบี้ยกรณีผิดนัดให้ชัดเจนว่า ผู้ประกอบการสามารถเรียก ดอกเบี้ยได้ในอัตราเท่าใด โดยนิยามความหมายของคำว่า “ดอกเบี้ยผิดนัด” ให้ชัดเจนโดยรวมถึงค่าใช้จ่าย ต่างๆที่ผู้ประกอบการเรียกเก็บกรณีผิดนัดได้เกินจำนวนเท่าใด

4. ปัญหาเกี่ยวกับข้อสัญญาเกี่ยวกับการยกข้อต่อสู้ที่มีอยู่ตามสัญญาซื้อขายกับร้านค้าเพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ ตามข้อสัญญาของธนาคารมีการกำหนดเงื่อนไขเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากในส่วนของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2542 ข้อ 7 ที่ธนาคารได้เรียกเก็บเงินจากผู้ถือบัตรแล้ว โดยผู้ถือบัตรต้องแจ้งให้ร้านค้า และธนาคารทราบเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 45 วัน นับแต่วันที่สั่งซื้อสินค้าหรือขอรับบริการ หรือในกรณีที่มีการกำหนดเวลาส่งมอบหรือให้บริการกันไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในระยะเวลา 30 วันนับแต่วันถึงกำหนดส่งมอบสินค้าหรือบริการโดยธนาคารจะระงับการเรียกเก็บเงินจากผู้ถือบัตร เป็นการสร้างภาระแก่ผู้ถือบัตรมากเกินไป

ดังนั้นเพื่อให้ข้อสัญญานี้เป็นธรรมและชัดเจนยิ่งขึ้น ควรตัดเงื่อนไขในส่วนนี้ออก หรือกำหนดลงในเงื่อนไขให้ชัดเจนถึงผลของการไม่ตามเงื่อนไข เช่น “หากไม่ปฏิบัติ ตามเงื่อนไขแล้ว ถือว่าผู้ถือบัตรไม่ตั้งใจที่เรียกเงินคืน เว้นแต่จะมีเหตุขัดข้องจนไม่อาจปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ทัน แต่ต้องแจ้งเหตุขัดข้องนั้นต่อธนาคารภายใน 7 วัน นับแต่เหตุขัดข้องนั้นสิ้นสุดลง”

5. ปัญหาเกี่ยวกับข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับการใช้บัตรเครดิตเบิกเงินสดจากเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติที่กำหนดว่า ธนาคารหรือผู้ออกบัตรไม่จำเป็นต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า ผู้เขียนเห็นว่าผลกระทบต่อผู้ถือบัตร ดังนั้นจึงแก้ไขเพิ่มเติม โดยกำหนดให้ธนาคารหรือผู้ประกอบการมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้ถือบัตรทราบโดยการออกประกาศของธนาคารหรือผู้ประกอบการในการยกเลิกเครื่องฝากถอนอัตโนมัติก่อนล่วงหน้า เพื่อแจ้งให้ผู้ถือบัตรได้ทราบล่วงหน้า พร้อมกับระบุถึงสถานที่ของเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติในพื้นที่ใกล้เคียงที่ผู้ถือบัตรจะไปใช้บริการได้

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว เพื่อให้กฎหมายเกี่ยวกับธุรกิจบัตรเครดิตมีการพัฒนา เดินหน้าเพื่อความยุติธรรมอันสูงสุดทั้งต่อผู้บริโภคและผู้ประกอบการแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลเกี่ยวข้องทั้งหลายนั้น ไม่ว่าจะเป็นองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานทางภาครัฐจะต้องเข้ามาควบคุมดูแลการดำเนินธุรกิจบัตรเครดิตให้ชัดเจน โดยให้มีกฎหมายรองรับถึงอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าว โดยให้มีอำนาจควบคุมดูแลผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิต ทั้งที่เป็นธนาคารพาณิชย์ที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายและผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตที่เป็นบริษัทหรือห้างร้านต่าง ๆ โดยให้อยู่ภายใต้อำนาจและกฎหมายเดียวกัน โดยการออกกฎหมายให้มีคณะกรรมการกลางขึ้นมาทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบการประกอบธุรกิจบัตรเครดิตและการให้บริการบัตรเครดิตเพื่อป้องกันปัญหาการเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภคและปัญหาการใช้บริการบัตรเครดิตที่ขาดการควบคุม

เอกสารอิง

หนังสือ

จำปี โสคติพันธุ์. คำอธิบายนิติกรรมสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2553.

ไพโรจน์ อารักษ์ยา. คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ฉบับชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2553.

ศักดิ์ สอนองชาติ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา.

กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2555.

สุรเชษฐ ชีรวินิจ. โกงสับัด โกงสับัด. กรุงเทพมหานคร: ไวท์เอเลเฟ้นท์ ทราเวลเอเจนซี่, 2557.

สุขุม ศุภนิธย์. คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

เสนีย์ ปราโมช. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2505.

วิทยานิพนธ์

จนิษฐ คันธสมบุรณ์. “การทุจริตโดยใช้บัตรเครดิต.” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

โชฎีก โซติคำธร. “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต.” สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2550.

นิตยา ชินวงศ์. “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับบัตรเครดิต.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ปริญญา โรหิตาคณี. “ปัญหาการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555.

ศิริกุล ภูพันธ์. “ข้อความคิดว่าด้วยข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.

กฎหมาย

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522.

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540.

พระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดธุรกิจที่ควบคุมสัญญาและลักษณะของสัญญา พ.ศ. 2542.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.

ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544.